

Warszawa, 15-03-2023 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

XI.813.18.2021.JK

Pan

Przemysław Czarnek

Minister Edukacji i Nauki

ePUAP

Szanowny Panie Ministrze!

Przez ostatni rok obserwowałem zmiany uregulowań prawnych, skutkujące ograniczeniem dostępu mniejszości niemieckiej w Polsce do edukacji. Jako Rzecznik Praw Obywatelskich, stojący również na straży realizacji zasady równego traktowania, zwracam się do Pana Ministra o podjęcie działań na rzecz zmiany aktualnego stanu prawno-organizacyjnego w celu zapewnienia jednakowego poszanowania praw wszystkich mniejszości narodowych w omawianym zakresie.

Proces zmian zapoczątkowało uchwalenie przez Sejm w dniu 17 grudnia 2021 r. ustawy budżetowej na rok 2022¹, która zakładała zmniejszenie o 39,8 mln zł środków przewidzianych pierwotnie w budżecie państwa w części dotyczącej subwencji oświatowej na nauczanie języków mniejszości narodowych i etnicznych. W konsekwencji tej decyzji zmiany prawne zostały wprowadzone rozporządzeniem

¹ Ustawa budżetowa na rok 2022 (Dz. U. z 2022 r. poz. 270).

Ministra Edukacji i Nauki z dnia 4 lutego 2022 r.², na mocy którego z dniem 1 września 2022 r. **zmniejszono wymiar nauki języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej, realizowanej w formie dodatkowej nauki języka, z 3 godzin do 1 godziny tygodniowo. Powyższa zmiana dotyczyła wyłącznie mniejszości niemieckiej.** W kolejnym rozporządzeniu Ministra Edukacji i Nauki, z dnia 10 lutego 2022 r.³, określono **zmniejszenie wartości wag służących naliczaniu subwencji dla uczniów lub słuchaczy należących do mniejszości niemieckiej.**

W tej sprawie z prośbą o podjęcie interwencji zwrócili się do mnie przedstawiciele mniejszości niemieckiej, w tym Związku Niemieckich Stowarzyszeń Społeczno-Kulturalnych w Polsce oraz Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Niemców na Śląsku Opolskim, a także przedstawiciele innych mniejszości narodowych i etnicznych oraz przedstawiciele innych organizacji społecznych i organów niektórych jednostek samorządu terytorialnego.

Opisane zmiany były przedmiotem moich wystąpień do Marszałka Senatu⁴ oraz Prezesa Rady Ministrów⁵, przy czym wystąpienie z 5 stycznia 2022 r. zostało, zgodnie z kompetencjami, przekazane Panu Ministrowi z prośbą o udzielenie odpowiedzi⁶. Należy zaznaczyć, że wyrażone w tych wystąpieniach uwagi Rzecznika dotyczące

² Rozporządzenie MEiN z dnia 4 lutego 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz. U. 2022 poz. 276; dalej „rozporządzenie z 4 lutego 2022 r.”).

³ Rozporządzenie MEiN z dnia 10 lutego 2022 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2022 (Dz. U. 2022 poz. 335; dalej: „rozporządzenie z 10 lutego 2022 r.”).

⁴ Wystąpienie z 5 stycznia 2022 r. (XI.813.18.2021.KG).

⁵ Wystąpienie z 16 grudnia 2022 r., wystąpienie z 20 czerwca 2022 r., wystąpienie z 1 marca 2022 r. oraz wystąpienie z 5 stycznia 2022 r. (XI.813.18.2021).

⁶ Odpowiedź MEiN z 26 stycznia 2022 r. (ozn.: DWST-WA.310.5.2022.AK).

naruszenia standardu konstytucyjnego i prawnomiędzynarodowego odnośnie do ochrony praw mniejszości narodowych, w zakresie pozytywnego działania państwa na rzecz podtrzymania ich tożsamości kulturowo-językowej, a także wskazujące, że rozporządzenia z 4 lutego 2022 r. i z 10 lutego 2022 r. wydane zostały poza granicami upoważnienia ustawowego, wobec czego naruszają art. 92 ust. 1 Konstytucji RP, pozostają aktualne⁷.

W tym kontekście pragnę podkreślić, że z wielką nadzieją zapoznałem się z wystąpieniem Pana Ministra wygłoszonym podczas posiedzenia Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych⁸ (dalej: „Komisja Wspólna”), które odbyło się 14 grudnia 2022 r. Z jego treści wynika, że zamierza Pan Minister podjąć działania w celu przywrócenia nauki języka niemieckiego w wymiarze trzech godzin tygodniowo – analogicznym do innych mniejszości. Moje wątpliwości budzi jedynie to, że nie towarzyszyła tej zapowiedzi informacja o zmianie wartości wag służących naliczaniu subwencji dla uczniów lub słuchaczy należących do mniejszości niemieckiej. W załączniku do rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki z 22 grudnia 2022 r.⁹ podtrzymane zostały rozwiązania wprowadzone rozporządzeniem z 10 lutego 2022 r. w zakresie zmniejszenia wartości wag służących naliczaniu subwencji dla uczniów lub słuchaczy należących do mniejszości niemieckiej.

Jak podkreślałem we wcześniejszych wystąpieniach, rozwiązania zawarte w rozporządzeniu z 4 lutego 2022 r., rozporządzeniu z 10 lutego 2022 r. oraz załączniku do rozporządzenia z 22 grudnia 2022 r. naruszają w mojej opinii ogólny konstytucyjny zakaz dyskryminacji w życiu społecznym (art. 32 ust. 2 Konstytucji RP) – w tym kontekście związany z gwarancjami zawartymi w art. 35 ust. 1 Konstytucji RP. Z tego

⁷ Zob. wystąpienie RPO do Prezesa Rady Ministrów z 1 marca 2022 r., dostęp: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2022-03/RPO_premier_jez.niemiecki_1.03.2022.pdf (13.03.2022).

⁸ Zob. <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/posiedzenie-komisji-wspolnej-rzadu-i-mniejszosci-narodowych-i-etnicznych-z-udzialem-wiceministra-blazeja-pobozego>.

⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22 grudnia 2022 r. w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2023 (Dz. U. 2022 poz. 2820; dalej: „rozporządzenie z 22 grudnia 2022 r.”).

przepisu Konstytucji RP wynika, że obywatelom Polskim należącym do mniejszości narodowej lub etnicznej przysługuje, gwarantowane przez Rzeczpospolitą Polską, prawo do wolności zachowania i rozwoju własnego języka. Art. 35 ust. 1 Konstytucji RP formułuje konkretne prawo podmiotowe jednostki, które powinno być respektowane z zachowaniem reguł niedyskryminacji. To konstytucyjne prawo obywatelskie zostało potwierdzone w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r.

o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym¹⁰, który zabrania dyskryminacji wynikającej z przynależności do mniejszości narodowej lub etnicznej.

Ograniczenie wymiaru nauki języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej do 1 godziny tygodniowo oraz zmniejszenie środków przeznaczanych z subwencji oświatowej na edukację uczniów i uczennic należących do mniejszości niemieckiej, naruszają prawo gwarantowane w art. 35 ust. 1 w zw. z art. 32 ust. 2 Konstytucji RP, zakaz dyskryminacji zawarty w art. 6 ust. 1 ustawy o mniejszościach oraz prawo mniejszości do nauki języka przewidziane w art. 8 pkt 4 ustawy o mniejszościach. Wspomniane przepisy nie dają podstaw do różnicowania sytuacji poszczególnych mniejszości narodowych i etnicznych, a tym bardziej do uzależniania poziomu praw którejkolwiek z mniejszości od sytuacji, w jakiej znajdują się polskie grupy narodowościowe lub polskie mniejszości w innych państwach.

Konsekwencją obowiązywania powyższych rozporządzeń są **negatywne skutki społeczne**, w szczególności dla obywateli polskich należących do mniejszości niemieckiej, ale też wspólnot, zwłaszcza lokalnych, w których te mniejszości funkcjonują. Ze względu na zmniejszenie środków przekazywanych w ramach części oświatowej subwencji ogólnej na nauczanie języka niemieckiego jako języka mniejszości w formie dodatkowej nauki języka i ograniczenie wymiaru takiej edukacji do 1 godziny tygodniowo, **ograniczono prawo uczniów i uczennic do edukacji**, a placówki oświatowe były zmuszone dokonać **redukcji etatów nauczycieli** prowadzących dotychczas wskazane zajęcia.

Rozwiązania określone w przywołanych uprzednio aktach prawnych mogły spowodować również znaczące **zmiany w sposobie postrzegania mniejszości narodowych i etnicznych przez społeczeństwo**. Ze względu na ograniczenie wymiaru nauki języka niemieckiego jako języka mniejszości oraz zmniejszenie środków przeznaczonych na ten cel, realizacja prawa mniejszości do nauki własnego języka

¹⁰ Dz. U. 2017 poz. 823; dalej: „ustawa o mniejszościach”.

zaczęła być postrzegana jako przywilej, a nie gwarantowane zapisami Konstytucji prawo podmiotowe.

W dyskursie publicznym wprowadzenie wskazanych ograniczeń uzasadniano zasadą wzajemności w relacjach polsko-niemieckich. Działania te mają bowiem stanowić odpowiedź na politykę prowadzoną przez władze Republiki Federalnej Niemiec w zakresie nauczania języka polskiego na terytorium tegoż państwa. Jakkolwiek zasada wzajemności może znajdować pewne uzasadnienie w obszarze polityki zagranicznej, to nie może ona determinować ograniczania praw i wolności obywateli polskich. W szczególności Konstytucja RP w żadnym przepisie – w tym w art. 35 ust. 1 – nie odwołuje się do zasady wzajemności.

W świetle powyższego realizacja działań zadeklarowanych przez Pana Ministra podczas posiedzenia Komisji Wspólnej staje się wyjątkowo pilna.

Jednocześnie pragnę podkreślić, że w celu umożliwienia obywatelom polskim należącym do mniejszości niemieckiej pełnej realizacji prawa do zachowania i rozwoju własnego języka, kluczowe jest zarówno przywrócenie przyjętego dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego wymiaru nauczania, tj. 3 godzin tygodniowo nauki języka niemieckiego, jak i zapewnienie odpowiednich środków finansowych przeznaczonych w ramach subwencji oświatowej na uczniów i słuchaczy należących do mniejszości niemieckiej, umożliwiających realizację zadania.

Ograniczenie wsparcia finansowego ze strony państwa w zakresie edukacji najliczniejszej grupy uczniów i uczennic należących do mniejszości narodowej w Polsce skutkuje **dotatkowym obciążeniem finansowym samorządów terytorialnych**. W związku z tym deklarowane przez Pana Ministra rozwiązanie polegające na realizacji nauki języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej w formie dodatkowej nauki języka w wymiarze 3 godzin tygodniowo, przy braku zwiększenia nakładów przeznaczonych na ten cel w ramach oświatowej części subwencji ogólnej, może okazać się niemożliwe do wykonania.

Zgodnie z informacjami przedstawionymi przez Sekretarza Stanu w Ministerstwie Edukacji i Nauki, Pana Dariusza Piontkowskiego, podczas posiedzenia Komisji Wspólnej z dnia 14 grudnia 2022 r., wydanie rozporządzenia z 4 lutego 2022 r. było spowodowane ograniczeniem środków przewidzianych w budżecie państwa w części oświatowej subwencji ogólnej. Pan Minister wskazał, że ponowne określenie wymiaru nauki języka niemieckiego jako języka mniejszości w postaci 3 godzin tygodniowo, przy jednoczesnym zmniejszeniu środków przeznaczonych na ten cel,

skutkowałoby koniecznością ponoszenia znacznych kosztów przez samorządy terytorialne. Wynika z tego, że **przywrócenie oczekiwanego wymiaru nauki języka niemieckiego jako języka mniejszości wymaga również zwiększenia wartości wag służących naliczaniu subwencji dla uczniów lub słuchaczy należących do mniejszości niemieckiej.**

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 1 w zw. z art. 17b pkt 3 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r. poz. 627 ze zm.), uprzejmie proszę o ustosunkowanie się przez Pana Ministra do przedstawionych uwag oraz wskazanie, czy i jakie działania zostały podjęte lub są planowane w celu niezwłocznego przywrócenia wymiaru godzin nauki języka niemieckiego jako języka mniejszości narodowej na zasadzie równości z innymi mniejszościami oraz zwiększenia wartości wag służących naliczaniu subwencji dla uczniów lub słuchaczy należących do mniejszości niemieckiej.

Z poważaniem

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/